

De rol van de docent in onderwijs waarbij de leerling centraal staat

De kerngedachte van onderwijs waarin de leerling centraal staat, is het nadrukkelijk tegemoetkomen aan individuele verschillen waarbij kwaliteiten van leerlingen optimaal worden benut (zie o.a. Cornelisz & van Halem, 2016; Marquenie et al., 2014; Ministerie van OCW, 2014; Oostendam et al., 2007). Er zijn verschillende argumenten om de leerling centraal te stellen. Bijvoorbeeld om recht te doen aan verschillen tussen leerlingen en het bevorderen van onderwijsprestaties en gelijke toegang tot en kansen in het onderwijs (Cornelisz & Van Halem, 2016; Simons, 2016; Volman & Stikkelman, 2016).

Bij leerling-centraal onderwijs wordt er in toenemende mate beoogd de leerling de regie in handen te geven (Cornelisz & van Halem, 2016). Om ervoor te zorgen dat leerlingen zichzelf als verantwoordelijk zien en zichzelf te motiveren, is het belangrijk om ze een stem en keuze te geven in de klas en binnen de school. Wanneer leraren alle beslissingen nemen, kan dit ertoe leiden dat leerlingen minder gemotiveerd zijn om te leren. Hierbij kunnen ze passiever worden en meer afhankelijk van de docent voor hun eigen leerproces (Bundick et al., 2014; Weimer, 2013; Wolfe & Poon, 2015). De rol van de docent is hierbij dus cruciaal. Waarop baseert een docent zijn beslissingen? Zijn die bepaald door het systeem (afspraken, verwachtingen, verplichtingen) of start de beslissing bij de leerling en beslist de docent hoe hij de leerling het best kan faciliteren binnen (of buiten) de grenzen van het systeem. Uit onderzoek blijkt dat wanneer leerlingen ervaren dat hetgeen wat zij denken en zeggen er daadwerkelijk toe doet, dit ervoor zorgt dat hun toewijding aan en potentieel om te leren wordt ontgrendeld (Bundick et al., 2014; Weimer, 2013; Wolfe & Poon, 2015).

Met *student voice* wordt bedoeld dat leerlingen een stem hebben, de mogelijkheid om deze stem te uiten en hierbij ondersteund worden. Het is hierbij van belang dat er daadwerkelijk naar de stem van de leerlingen wordt geluisterd en waar mogelijk wordt gehandeld (Lundy, 2007). Het geven van een stem aan leerlingen kan de leraar inzicht bieden in het perspectief van leerlingen op het leren en de leeromstandigheden (Rudduck, 2007). Volgens Rudduck (2007) is *Student voice* het meest succesvol wanneer 'het leerlingen het gevoel geeft dat zij lid zijn van een leergemeenschap, dat ze ertoe doen en dat ze iets waardevols hebben te bieden.' (p. 587).

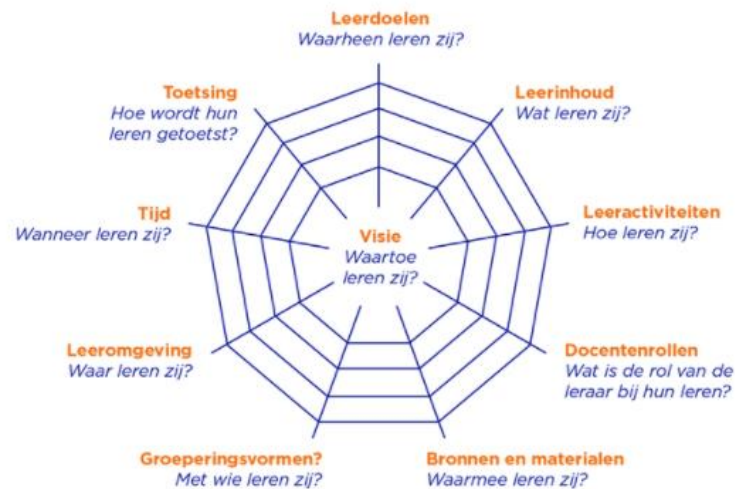
Wolfe en Poon (2015) beschrijven verschillende strategieën die leraren kunnen inzetten om *student voice* aan te moedigen:

- Geef leerlingen kansen om hun eigen doelen te stellen en hun voortgang te monitoren;
- Geef leerlingen ruimte om mee te denken in curriculaire keuzes en co-design;
- Bied leerlingen verschillende opties om beheersing of competenties aan te tonen;
- Bied leerlingen mogelijkheden om bij te dragen aan processen voor besluitvorming in de klas of school (p. 17).

Maar is het altijd wenselijk om de leerling meer centraal te stellen? De Onderwijsraad (2017) geeft aan dat het antwoord op deze vraag afhankelijk is van hetgeen dat bedoeld en beoogd wordt met het centraal stellen van de leerling. De raad geeft aan dat bij besluitvorming over onderwijs het belangrijk is om scherp te houden vanuit welk perspectief, met welke betekenis en met welk oogmerk het idee van de leerling centraal wordt gebruikt.

Gesprekstoel

Om samen met anderen in gesprek te komen over de wenselijkheid van het geven van student voice en voor het verkennen van mogelijkheden over hoe dit te doen, ontwikkelen wij een gesprekstoel. Daarbinnen onderscheiden wij een aantal dimensies waarop leerlingen/studenten een stem gegeven kan worden. Op ieder van de dimensies is het de bedoeling om met elkaar (team, collega's, leerlab) het gesprek aan te gaan en persoonlijke of team-ambities te koppelen. De dimensies hebben we opgedeeld in twee hoofdcategorieën, voortbouwend op Wolfe en Poon (2015). Binnen de hoofdcategorieën zijn de dimensies uitgewerkt. Hierin zijn de perspectieven van het curriculaire spinnenweb (Van den Akker, 2003) zichtbaar, elk uitgewerkt vanuit mogelijk visies op leerling centraal, ofwel de mate van student voice die wenselijk wordt gevonden.

Figuur 1: curriculaire spinnenweb

- **Inhoud en vorm van onderwijs:** In welke mate hebben leerlingen/studenten een stem in het stellen van eigen doelen en in de vormgeving van het onderwijs (co-design)? Bij de hier opgenomen dimensies is vooral sprake van directe interactie tussen docent en leerling/student en bepalen het gedrag van de docent en de keuzes die de docent maakt de mate waarin leerlingen/studenten ervaren een stem te hebben.
- **Organisatie en Toetsing:** In welke mate hebben leerlingen/studenten een stem bij te dragen aan processen van besluitvorming? En in welke mate hebben leerlingen/studenten een stem in de wijze waarop zij beheersing of competenties aantonen? Bij de hier opgenomen dimensies zie je uit het curriculaire spinnenweb de perspectieven terug die veelal met roostering, groepsindeling en locatie te maken hebben. Toetsing heeft hierbij een prominente plek gekregen, ook al is in het curriculaire spinnenweb 'toetsing' maar een van de perspectieven. Uit de door ons gevoerde gesprekken blijkt namelijk dat bij toetsing het systeem vooral een sterke invloed heeft en daarmee de ruimte beperkt om leerlingen/studenten een stem te geven.

In de tabel op de volgende bladzijde staat links de dimensie benoemd, welke vervolgens in een vijfpuntschaal is uitgewerkt. Score 1 geeft aan dat overwegend het systeem leidend is, Score 3 geeft aan dat er een balans is tussen systeem centraal en leerling centraal. Score 5 geeft aan dat de stem van de leerling doorslaggevend is. Waar je jezelf scoort en wat jij als docent wenselijk vindt is afhankelijk van de keuzes die je maakt; de rol die jij als docent neemt als 'bemiddelaar' tussen systeem en leerling of als 'faciliteerder' van ruimte en mogelijkheden voor student-voice binnen de kaders van het systeem.

Nota Bene: de dimensies zijn waardevrij. Een score uiterst rechts is niet het ultieme doel!

Inhoud en vorm van het leren (van systeem centraal ↔ leerling centraal)					
Keuzes te maken door docent					
1: Waarheen wordt geleerd? LEERDOELEN	Als docent beslis jij wat de leerdoelen voor de korte en lange termijn zijn, op basis van een gegeven curriculum-opbouw	↔	Als docent bepaal je samen met de leerlingen wat korte termijn leerdoelen zijn waarbij gegeven lange termijn leerdoelen leidend zijn.	↔	De (individuele) leerling werkt vanuit eigen leerdoelen voor korte termijn op basis van inzicht in een persoonlijk toekomstperspectief (o.a. LOB). Als docent coach je dit proces.
2: Wat wordt geleerd? LEERINHOUDEN	Als docent bepaal je wat geleerd wordt op basis van een centraal vastgelegd curriculum.	↔	Als docent bespreek je samen met de leerlingen de inhoud van het onderwijs, passende binnen de kaders van het curriculum	↔	De (individuele) leerling kiest wat voor hem/haar relevante inhoud is, aansluitend bij zijn persoonlijke interesses. Als docent sluit je als expert aan bij de vragen/interesses van de leerling.
3: Waarmee wordt geleerd? BRONNEN/MATERIALEN	Als docent baseer je jouw lessen op vastgestelde bronnen / bestaande lesmethode of handboek	↔	Als docent selecteer je samen met leerlingen welke bronnen en materialen geschikt zijn, aansluitend bij de ontwikkeling van de leerlingen	↔	De (individuele) leerling zoekt zelf naar voor hem/haar geschikte bronnen (internet, bibliotheek, netwerk). Als docent adviseer je over kwaliteit en relevantie van de bronnen.
4: Hoe wordt geleerd? LEERACTIVITEITEN	Als docent geef jij aan met welke opdrachten/ taken / activiteiten leerlingen aan de slag gaan. Deze zijn volgens afspraak gebaseerd op gebruikte methode.	↔	Als docent bespreek je samen met leerlingen welke leeractiviteiten het best ondernomen kunnen worden, aansluitend bij de ontwikkeling van de leerlingen.	↔	De (individuele) leerling maakt eigen keuzes over welke leeractiviteiten hij onderneemt. Als docent adviseer je en geef je feedback op de gemaakte keuzes.

Organisatie en toetsing van het leren (van systeem centraal ↔ leerling centraal)					
Toetsing; beweging van assessment of learning naar assessment as learning (Dochy)					
Keuzes te maken door docent					
<p>5: Op welk niveau wordt geleerd?</p> <p>GROEPERINGSVORM</p>	<p>Als docent geef je onderwijs afgestemd op het beoogde groepsniveau van de betreffende jaarlaag/cohort/gemiddelde leerling.</p>	↔	<p>Als docent differentieer je op niveau, in samenspraak met leerlingen geef jij aan hoe op basis van ontwikkelingsniveau samengewerkt wordt (niveaugroepen,</p>	↔	<p>De (individuele) leerling bepaalt op basis van zelfbeoordeling bij welke niveaugroep hij/zij aansluit en met wie hij/zij samenwerkt. Als docent begeleidt jij groepsvormingsprocessen.</p>
<p>6: Waar leren zij?</p> <p>LEEROMGEVING</p>	<p>Als docent voer je de regie over het (synchrone) leren in het geroosterde lokaal en geef je aan wat leerlingen thuis moeten doen.</p>		<p>Als docent maak je afspraken met leerlingen waar zij gedurende contactmomenten het beste kunnen leren.</p>		<p>De (individuele) leerling bepaalt zelf waar (binnen of buiten) het schoolgebouw hij/zij het best leert. Als docent weet je waar leerlingen zijn en hoe je de leerlingen synchroon/asynchroon, hybride of blended kunt bereiken.</p>
<p>7: Wanneer en in welke volgorde wordt geleerd?</p> <p>TIJD</p>	<p>Als docent verzorg je aanbodgerichte instructie volgens een studieplanner tijdens geroosterde contactmomenten.</p>	↔	<p>Als docent, maak je samen met leerlingen afspraken over synchroon (geroosterd) en asynchroon leren (flexibele uren, blended). Hierin volg je een algemene planning met keuzemogelijkheden.</p>	↔	<p>De (individuele) leerling maakt eigen planning waarin hij/zij gebruik maken van flexibele vraaggestuurde contactmomenten en blended mogelijkheden.</p>

<p>8 Toetsmoment en toetsvorm van leeropbrengsten</p> <p>TIJD - TOETSING</p>	<p>Als docent stel je een toetsprogramma op die leidend is voor wat, wanneer en hoe getoetst wordt. Alle leerlingen volgen dit programma.</p> <p>Toetsing kenmerkt zich als 'assessment of learning'</p>	<p>↔</p>	<p>Als docent geef je leerlingen keuze uit beperkt aantal toetsmomenten en toetsvormen. Toetsing kan een formatief karakter krijgen en dienen als informatiebron voor planning van volgende leeractiviteiten aansluitend bij leer- en ontwikkelbehoeftes.</p> <p>Toetsing kenmerkt zich als 'Assesment for learning'</p>	<p>↔</p>	<p>De (individuele) leerling maakt eigen leerroute en geeft aan wanneer hij/zij toe is aan assessment van verworven kennis en vaardigheden en kiest daartoe een passende vorm. Voor docent ligt nadruk op formatieve feedback tijdens het proces. Summatieve beoordeling is 'formaliteit'</p> <p>Toetsing kenmerkt zich als 'assessment as learning'</p>
<p>9: Wie beoordeelt de kwaliteit van het werk?</p> <p>TOETSING</p>	<p>Als docent beoordeel je op analytische wijze met vooraf vastgestelde objectieve criteria de kwaliteit van het werk t.o.v een voorafgestelde norm.</p>	<p>↔</p>	<p>Als docent stel je samen met leerlingen beoordelingscriteria op aan de hand van welke de docent het werk van de leerling beoordeeld en van feedback voorziet. Toetsing zorgt voor informatie om te bepalen waar je als leerling staat t.o.v. beoogde leerdoelen.</p>	<p>↔</p>	<p>De (individuele) leerling verantwoordt zelf de kwaliteit van eigen werk ten opzichte van holistisch geformuleerde kwaliteitscriteria. Als docent geef je aan of de zelfbeoordeling al dan niet het behaalde niveau weergeeft.</p>
<p>10: Wie is eigenaar van de opbrengst van toetsing?</p> <p>TOETSING - BESLISMOMENT</p>	<p>Als docent bepaal je het gewicht van de verschillende toetsmomenten en neem je op basis van de resultaten beslissingen over de leerling.</p>	<p>↔</p>	<p>Als docent ga je in gesprek met de leerlingen naar aanleiding van behaalde resultaten en bepaal je samen consequenties voor het vervolgtraject.</p>	<p>↔</p>	<p>De (individuele) leerling geeft zelf aan waarom welke opbrengsten van toetsing wel/niet meegenomen worden en wat de consequenties hiervan zijn voor het vervolg.</p>

Literatuur:

- Akker, J. van den (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper, & U. Hameyer (Eds.), *Curriculum landscapes and trends* (pp. 1-10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Bundick, M. J., Quaglia, R. J., Corso, M. J., & Haywood, D. E. (2014). *Promoting student engagement in the classroom. Teachers College Record, 116*, 1–34.
- Cornelisz, I. & Van Halem, N. (2016). *Startnotitie: De leerling centraal. Een analyse van leerling-centraal onderwijs in relatie tot onderwijsuitkomsten en beleidsinstrumenten*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British educational research journal, 33*(6), 927-942.
- Marquenie, E., Opsteen, J., Ten Brummelhuis, A., & Van der Waals, J. (2014). *Elk talent een kans. Verkenning van gepersonaliseerd leren met ICT. Onderzoeksnotitie voor de VO-raad*. Retrieved October, 25, 2014.
- Ministerie van OCW (2014). *Onderwijs persoonlijker maken met moderne leermiddelen, Brief aan de Tweede Kamer*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Oostdam, R., Peetsma, T., & Blok, H. (2007). *Het nieuwe leren in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs nader beschouwd: een verkenningsnotitie voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen [New learning in primary and secondary education: An explorative study for the Ministry of Education, Culture and Sciences]*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Rudduck, J. (2007). Student voice, student engagement, and school reform. In *International handbook of student experience in elementary and secondary school* (pp. 587-610). Springer, Dordrecht.
- Simons, M. (2016). *"Het centraal plaatsen van de leerling". Mogelijkheden en grenzen van personalisering*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven
- Volman, M. & Stikkelman, R. (2016). *Startnotitie: de leerling centraal. Literatuurstudie naar effecten van en pedagogische en didactische argumenten voor leerling- en studentgericht onderwijs*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Weimer, M. (2013). *Learner-centered teaching: Five key changes to practice (2nd Ed.)*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Wolfe, R. E., & Poon, J. D. (2015). *Educator competencies for personalized, learner-centered teaching*. Boston, MA: Jobs for the Future.